

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Терлюка Олексія Івановича
**«Використання технології блокчейн у публічному управлінні:
вітчизняний та міжнародний досвід правового регулювання»,**
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право

Актуальність дисертаційної роботи обґрунтована важливістю і значущістю теми, що вплинули на оформлення фундаменту обраного об'єкта, предмета, сформульованих завдань і цілей дослідження. Відтак рецензована дисертація є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням, що присвячене вивченню міжнародного й українського досвіду інституціоналізації та правового регулювання технології Blockchain у публічному управлінні у сферах електронного голосування, фінансів, реєстраційної діяльності та забезпечення захисту права інтелектуальної власності.

Загалом, зауважу, що технологія блокчейн стала трансформаційним інструментом, який може революціонізувати різні галузі, зокрема й державне управління. Тому дослідження ролі технології блокчейн у покращенні прозорості державного управління є своєчасним. Окрім того, проведений дисертантом аналіз висвітлює потенційні наслідки впровадження блокчейну та спрямовує читачів на розуміння майбутніх перспектив цієї технології в державному управлінні. Терлюк Олексій Іванович у дисертаційній роботі спробував розв'язати наукову проблему, пов'язану із: дослідженням використання технології Blockchain у публічному управлінні з урахуванням вітчизняного та міжнародного досвіду правового регулювання; формуванням на цій основі теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення норм чинного законодавства, що регулюють правовідносини у досліджуваній сфері, та інше.

Відтак, необхідно констатувати, що тема дисертаційної роботи «Використання технології блокчейн у публічному управлінні: вітчизняний та міжнародний досвід правового регулювання» є своєчасною науковою розвідкою, яка, безперечно, має значимість для соціуму і науки та неодмінно слугуватиме суттєвим внеском у розвиток суспільства та держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане з урахуванням положень статті III Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 р. (зі змінами та доповненнями від 26.11.2015 р., 29.01.2021 р. та 1.02.2021 р.),

Указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» від 12.01.2015 р. (№ 5/2015). Тема дисертаційної роботи відповідає пункту 4 «Правовий режим проектування, виробництва, впровадження та експлуатації сучасних систем і засобів цифрової трансформації та їх основних складових (технологій Інтернету речей, штучного інтелекту, робототехніки, криптовалют, технологій блокчейн, розумних контрактів, «хмарних» технологій, «великих даних», електронних комунікацій та соціальних мереж)» розділу 1.10 «Правове забезпечення у сфері цифрової трансформації» глави 1 «Пріоритетні напрямки фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права» Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки; тематичним напрямом, визначеним постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 р.» (№ 942-2011-п у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 09.05.2023 р. № 463); положенням «Стратегії людського розвитку», затвердженої Указом Президента України від 14 травня 2021 р.; стратегічних цілей, визначених Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1155-р «Про схвалення Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 р.», а також науковому напрямку Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» «Правові, психологічні та інформаційні проблеми розвитку державності в Україні», затвердженому Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» (протокол № 5 від 24 червня 2014 р.), й науковому напрямку роботи кафедри адміністративного та інформаційного права «Адміністративно-правова доктрина захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах європейської інтеграції України» (державний реєстраційний номер 0121U110638) та її місії – розвивати традиції вітчизняного адміністративного права та впроваджувати європейські стандарти у державному управлінні.

Наукова новизна роботи обумовлена потребою у вирішенні наукової проблеми аналізу міжнародного й українського досвіду інституціоналізації та правового регулювання технології Blockchain у публічному управлінні в сферах електронного голосування, фінансів, реєстраційної діяльності та забезпечення захисту права інтелектуальної власності. В контексті проведеного дослідження Терлюком Олексієм Івановичем необхідно вказати на ґрунтовний внесок у сучасну правову науку. Найбільш істотні наукові результати, що вперше представлені у дисертації, такі:

– запропоновано власне розуміння технології блокчейн у публічному управлінні в умовах інформаційного суспільства та його інновацій та сформульовано авторське визначення поняття «технологія блокчейн у публічному управлінні» як інноваційної технології цифровізації суспільних відносин і дієвого інструменту публічного управління у забезпеченні інформаційних, передовсім, цифрових прав людини на засадах збереження і захисту інформації, достовірності отриманої інформації та довіри до неї;

– обґрунтовано авторське бачення Blockchain як ефективного інструменту реформування публічного управління у сферах електронного голосування, фінансів, реєстраційної діяльності та забезпечення захисту права інтелектуальної власності, в основі якого лежать зумовлені децентралізованим характером Blockchain технологічні переваги (прозорість, анонімність, доступність, надійність), що забезпечують відповідний рівень довіри до інституцій публічного управління;

– означено авторську дефініцію поняття «інституціоналізація Blockchain» як процес визначення порядку застосування технології, а також оформлення організацій, правових та інших структур для її розвитку;

– доведено залежність між зростанням поширеності технології, її міжнародним інституційно-правовим оформленням та потребою вироблення організаційно-правових форм регулювання використання Blockchain, а також між пошуками регуляторної основи для технології Blockchain у публічному управлінні та загальною налаштованістю конкретних національних юрисдикцій до впровадження цифрових технологій загалом та ін.

Зауважу, що дисертантом удосконалено:

– науковий аналіз міжнародного досвіду правового забезпечення використання Blockchain у сфері реєстраційної діяльності та забезпечення захисту права інтелектуальної власності;

– розуміння використання технології блокчейн як новітньої функції публічного управління;

– перелік головних чинників, що лежать в основі загальних проблем широкого використання Blockchain у публічному управлінні, зокрема у досліджуваних сферах, і зводяться до необхідності законодавчої легалізації технології й напрацювання відповідної правової бази, просвітницької роботи державних структур і суспільних організацій щодо популяризації технології та загалом підвищення рівня цифрової грамотності населення та ін.

У роботі подальшого розвитку набули також:

– загальна характеристика стану дослідження проблеми використання технології блокчейн у публічному управлінні;

– наукові пошуки до ефективності сучасних технологій публічного управління та впровадження інноваційних інструментів у систему його інститутів, зокрема Blockchain, як інноваційної технології цифровізації суспільних відносин та оптимізації публічного управління;

– аргументація щодо взаємозалежності між правовою природою віртуальних валют на Blockchain та особливостями їх правового регулювання в окремих країнах, що здійснюється на основі розуміння криптовалюти як товару, цінних паперів, віртуальних активів та віртуальних (цифрових) грошей;

– оцінка того, що визначальною ознакою блокчейн-технології є її реєстраційна функція, оскільки вона ґрунтується на технічних особливостях, і призначення Blockchain забезпечити точність й актуальність унесених до неї даних шляхом реєстрації транзакцій і т. д.

Отож, підкреслюю, що ретельне вивчення роботи Олексія Терлюка вказує на достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, викладених у науковому дослідженні, що мають значення для розвитку правової науки в Україні.

Практична значущість роботи полягає в тому, що окреслені у ній наукові положення, висновки і пропозиції сприятимуть подальшому впровадженню у: правотворчу сферу як теоретичний матеріал для вдосконалення вітчизняного законодавства щодо застосування блокчейн-технології в юридичних процесах і вироблення оптимального правового порядку в Україні; науково-дослідну сферу – для подальшого опрацювання у науково-теоретичному ключі проблеми використання блокчейн-технології в публічному управлінні України; правореалізацію – для успішного впровадження Blockchain у діяльність органів державної влади з метою надання якісних публічних послуг населенню та здійснення ефективного управління державними справами; освітньо-методичний процес як теоретичний та ілюстративний матеріал при розробці навчальних програм і методичних рекомендацій, для підготовки підручників, навчальних посібників, а також під час проведення лекційних і семінарських занять із таких навчальних дисциплін, як «Адміністративне право», «Інформаційне право», «ІТ-право», «Авторське право», «Фінансове право», «Податкове право», «Право інтелектуальної власності», «Правове регулювання інформаційно-комунікаційної сфери», «Публічне управління», «Правове регулювання публічних послуг та процедур», «Електронне урядування в публічному управлінні», «Юридичні інновації» і т. д.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз анотації і тексту дисертації, змісту публікацій Олексія

Івановича Терлюка дають змогу зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність результатів, отриманих під час науково-теоретичного дослідження.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті і завданням роботи, що забезпечується адекватністю обраних методів дослідження.

Доцільно констатувати й те, що методологічна основа дисертації ґрунтується на комплексі методів наукового пізнання – загальнонаукових або філософських (передовсім діалектичного) та спеціально-наукових (системного, компаративного (порівняльно-правового), структурно-функціонального, конкретно-пошукового, абстрактно-логічного, теоретичного моделювання), а, зокрема, особливості специфіки досліджуваної теми – її опертя на концептуальні засади праксеології – уможливило застосування аксіологічного методу та ін. Це дозволило дисертантові означити авторську дефініцію поняття «інституціоналізація Blockchain» як процес визначення порядку застосування технології, а також оформлення організацій, правових та інших структур для її розвитку та довести залежність між зростанням поширеності технології, її міжнародним інституційно-правовим оформленням і потребою вироблення організаційно-правових форм регулювання використання Blockchain.

Характеристика основних положень роботи. В контексті рецензування дисертаційної роботи Олексія Терлюка необхідно відзначити вміння дисертанта демонструвати ґрунтовне та різнобічне осмислення досліджуваної наукової проблеми. Загалом дисертаційна робота сформована з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Передовсім, у дисертації чітко визначені об'єкт і предмет дослідження, вдало сформульована мета наукової роботи. Тому, безперечно, дисертація О. І. Терлюка характеризується єдністю змісту, план дисертації логічно й послідовно структурований, відповідає змісту проблеми, що досліджується. Виклад матеріалу – системний, а висновки отримали належне наукове та практичне обґрунтування.

Відтак *вступ* характеризується засадами актуальності теми дисертації, визначенням мети й ключових завдань дослідження, окресленням наукової новизни роботи та практичного значення отриманих результатів, представленням методології й відображенням особистого внеску здобувача. *Перший розділ* наукової роботи присвячено висвітленню теоретико-методологічної основи дослідження, зокрема й сучасного стану наукової розробки досліджуваної проблеми. У *другому розділі* дисертації проаналізовано

засади правового регулювання застосування технології Blockchain в окремих сферах публічного управління, зважаючи на міжнародний досвід. *Третій розділ* наукового пошуку спрямований на вивчення наявних проблем використання й правового забезпечення технології Blockchain в українському досвіді. *Висновки* за результатами виконання дисертаційної роботи підкреслюють наукову новизну та практичну цінність проведених досліджень. *Список використаних джерел* свідчить про те, що під час написання роботи проаналізовано сучасні результати наукових досліджень.

Урешті, дисертація є завершеною науковою працею, а її оформлення відповідає чинним вимогам, анотація до наукової роботи є ідентичною з її основним змістом.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Сукупність усіх публікацій відображає викладені в дисертації результати дослідження, що відповідає п. 8, 9 вимог до присудження ступеня доктора філософії «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Зокрема, за темою дисертаційної роботи у фахових наукових виданнях України категорії «Б» опубліковано 4 одноосібні наукові статті, також оприлюднено 9 тез доповідей на наукових конференціях. Це засвідчує належну апробацію матеріалів дисертації.

Дані про відсутність текстових запозичень і порушення академічної доброчесності. Детальне вивчення тексту дисертаційної роботи Терлюка Олексія Івановича «Використання технології блокчейн у публічному управлінні: вітчизняний та міжнародний досвід правового регулювання» дає підстави стверджувати, що ознак академічного плагіату, фальсифікації чи інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконання дисертантом представленого наукового дослідження, не виявлено. Текст наукової роботи є оригінальним, усі цитати коректно позначені та вказані в списку використаних джерел.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. Загалом дисертаційна робота Терлюка Олексія Івановича виконана на належному науковому рівні. Однак, як і кожна наукова праця, містить дискусійні положення, що потребують додаткового обґрунтування, і щодо яких можна висловити міркування, які можуть бути враховані дисертантом у подальшій науковій роботі:

1. Попри те, що у дисертаційній роботі, а саме в площині дослідження сучасних технологій публічного управління та впровадження інноваційних інструментів у систему його інститутів, вивчено міжнародний і український досвід інституціоналізації та правового регулювання технології блокчейн (Blockchain) у сферах електронного голосування, фінансів, реєстраційної діяльності та забезпечення захисту права інтелектуальної власності, *все ж таки не відображена в контексті предмету дисертації сучасна актуальна проблема розгляду Blockchain для публічного управління у межах поділу на одну або декілька сфер впливу, для прикладу: блокчейн як технологія свободи, блокчейн як поліцентрична структура і блокчейн як новий тип бази даних. Відтак це дало б можливість дисертантові простежити взаємозв'язок Blockchain усіх трьох видів, залежно від політичного, економічного, соціального та технологічного контексту, який би виражав їхній потенціал для управління публічним сектором.*

2. Сьогодні в Україні застосовуються блокчейн-технології у сфері публічного управління лиш на рівні проголошених намірів і підписаних окремих контрактів, про що й описано в дисертаційній роботі, *проте не проаналізовано переваги та труднощі в їх впровадженні. Що більше, було б необхідно усе ж таки проаналізувати зарубіжний досвід використання блокчейн-технологій у сфері публічного управління із чітким окресленням їхніх перспектив запровадження в Україні, хоча чимало ґрунтовної інформації щодо міжнародного досвіду використання Blockchain подано дисертантом у Розділі 2 наукової роботи.*

3. Чимало сторінок тексту дисертант присвятив дослідженню ролі технології Blockchain у підвищенні прозорості публічного управління, *проте значно підвищило б якість дисертації з'ясування її похідних результатів від прозорості використання Blockchain у публічному управлінні, зокрема: незмінність – як гарантія цілісності документів публічного управління, сприяючи прозорості та довірі; децентралізація – як гарантія зменшення ризиків маніпулювання даними та цензури, оскільки жодна особа не має контролю над усією системою; цілісність даних – як гарантія підвищення прозорості, зберігаючи точні та захищені від підробок записи діяльності державного управління; можливість перевірки – як можливість підвищення прозорості, сприяючи ефективним і надійним аудитам тощо.*

Водночас висловлені в рецензії зауваження містять здебільшого дискусійний характер і за жодних обставин не впливають на позитивну оцінку дисертації.

Висновок. Рецензоване дослідження Терлюка Олексія Івановича містить наукову новизну і практичну значущість. Зміст повністю відображає основні положення дисертаційної роботи, яка написана науково, лаконічно та грамотною мовою.

Дисертаційна робота «Використання технології блокчейн у публічному управлінні: вітчизняний та міжнародний досвід правового регулювання» Терлюка Олексія Івановича за актуальністю, змістом, повнотою викладу її результатів у публікаціях дисертанта, обсягом і якістю оформлення відповідає спеціальності 081 Право та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор, Терлюк Олексій Іванович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент:

**докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри
адміністративного та інформаційного права
Національного університету
«Львівська політехніка»**

Марія БЛІХАР

Підпис засвідчую:

**Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»
к. т. н., доцент**

Роман БРИЛИНСЬКИЙ